

แนวทางการจัดตั้งสำนักจัดการทรัพย์สินพระพุทธศาสนาในประเทศไทย*
GUIDELINES FOR ESTABLISHING A BUDDHIST PROPERTY
MANAGEMENT OFFICE IN THAILAND

พระครูสุธีกิตติบัณฑิต (กฤษฎา กิตติโสภโณ),
พระเมธีวัชรประชาทร (ประยูร นนทิโย),
พระครูสังฆรักษ์เอกลักษณ์ อชีโต

Phrakhrusuthi Kittibundit (Krisada Kittisobhano),
Phra Medhiwacharaprachathon (Prayoon Nonthiyo),
Phrakhrusangkharak Ekalak Achito
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkomrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: krisada.sae@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1. ศึกษาหลักการและวิธีการจัดการทรัพย์สินของวัด 2. พัฒนาด้านแบบสำนักจัดการทรัพย์สินพระพุทธศาสนา และ 3. จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบวิจัยและพัฒนา ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน เริ่มจากการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ การสำรวจความคิดเห็นพระสงฆ์และประชาชน 500 คน การพัฒนาแนวทางและต้นแบบผ่านการสนทนากลุ่มและทดลองใช้ในวัดนาร่อง และการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการวิจัยพบว่า 1. หลักการจัดการทรัพย์สินของวัดควรบูรณาการหลักพุทธธรรมหลักกฎหมาย และหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ โดยมีวิธีการจัดการ 4 ด้าน ได้แก่ การจัดการการเงินและบัญชี การจัดการที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง การจัดการศาสนสมบัติ และการจัดการรายได้และผลประโยชน์ 2. การพัฒนาด้านแบบสำนักจัดการทรัพย์สินพระพุทธศาสนาเสนอให้จัดตั้งเป็นหน่วยงานระดับจังหวัด ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานเจ้าคณะจังหวัด โดยมีการแบ่งส่วนงานภายในเป็น 4 ฝ่ายหลัก 3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ นโยบายต่อคณะสงฆ์ที่เน้นการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารและธรรมาภิบาล นโยบายต่อภาครัฐที่เน้นการปรับปรุงกฎหมายและการสนับสนุนด้านวิชาการ และนโยบายต่อภาคประชาชนที่เน้นการ

*Received December 13, 2024; Revised December 24, 2024; Accepted December 27, 2024

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบอย่างสร้างสรรค์ ทั้งนี้ การนำไปปฏิบัติควรดำเนินการ
อย่างเป็นระบบและปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่

คำสำคัญ: สำนักจัดการทรัพย์สินพระพุทธศาสนา; งานสาธารณูปการ; คณะสงฆ์ไทย

Abstract

This research aimed to study the principles and methods of temple property management, develop a prototype for the Buddhist Property Management Office, and formulate policy recommendations. The study employed a Research and Development (R&D) methodology comprising seven stages, beginning with document analysis and in-depth expert interviews, followed by a survey of 500 monks and citizens, development of guidelines and prototypes through focus group discussions and pilot implementation in selected temples, and finally, policy recommendation formulation.

The findings revealed that: 1. Temple property management principles should integrate Buddhist teachings, legal frameworks, and modern management principles, with management methods divided into four main areas: financial and accounting management, land and building management, religious property management, and revenue and benefit management. 2. The development of the Buddhist Property Management Office prototype proposed establishing provincial-level agencies under the supervision of the Provincial Sangha Office, with internal operations divided into four main departments. 3. Policy recommendations were categorized into three areas: policies for the Sangha focusing on improving administrative structure and governance, policies for the government emphasizing legal reform and academic support, and policies for the public sector emphasizing community participation and constructive oversight. Implementation should be conducted systematically and adapted appropriately to each local context.

Keywords: Buddhist Property Management Office; Public Welfare Works; Thai Sangha

บทนำ

การจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน โดยมีรากฐานมาจากพระไตรปิฎก โดยเฉพาะในมหาเวรรค ภาค 1 ที่กล่าวถึงการปกครองและจัดสรรเสนาสนะที่พุทธบริษัทถวาย (ที.ม. (ไทย) 10/206/251) และในจุลเวรรค ภาค 2 ที่กำหนด

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดูแลรักษาวัดวาอาราม (ที่.ม. (ไทย) 10/316/297) แนวคิดดังกล่าวได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องตามยุคสมัย เริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัยที่มีการบริหารวัดในระบบพระสังฆราชและระบบอาณาจักร (สมเด็จพระยาอริยวงศราชานุกาภ, 2514) มาจนถึงสมัยอยุธยาที่มีการตรากฎหมายคณะสงฆ์ฉบับแรกเรียกว่า กฎพระสงฆ์ ซึ่งกำหนดเกี่ยวกับฐานะของวัดและพระสงฆ์ อำนาจและบทบาทของเจ้าอาวาส (กรมศิลปากร, 2539) ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ได้มีการปรับปรุงกฎหมายคณะสงฆ์ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงโปรดให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 และพัฒนามาเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในปัจจุบัน ซึ่งได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส การดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด และการตรวจสอบทรัพย์สินของวัดไว้อย่างชัดเจน

แม้จะมีกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพย์สินของวัดมาอย่างยาวนาน แต่ปัญหาในทางปฏิบัติยังคงปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะปัญหาการบุกรุกที่ดินวัดและการทุจริตการเงิน จากการศึกษาของณดา จันทร์สม และคณะ (2556) พบว่าการบุกรุกที่ดินวัดเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของวัดและพระพุทธศาสนาอย่างรุนแรง ขณะที่งานวิจัยของพระมหาสุระ ญาณธโร และคณะ (2560) ชี้ให้เห็นว่าการทุจริตการเงินของวัดสร้างความเสียหายในวงกว้าง บางกรณีมีมูลค่าความเสียหายสูงถึง 30 ล้านบาท ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือกรณีวัดพระธาตุผาซ่อนแก้ว จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่มีการบุกรุกที่ดินของวัดกว่า 1,000 ไร่ (จันจิรา อ่อนน้ำ, 2565)

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาแนวทางในการจัดตั้งสำนักจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยมุ่งพัฒนาระบบการจัดการทรัพย์สินของวัดให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัยและกฎหมาย การศึกษานี้จะครอบคลุมทั้งในด้านหลักการและวิธีการจัดการทรัพย์สิน การพัฒนาต้นแบบสำนักจัดการทรัพย์สิน และการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย โดยใช้กระบวนการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งคณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาสังคม เพื่อให้ได้แนวทางที่เป็นรูปธรรมและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ผลการศึกษาที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบการจัดการทรัพย์สินของวัดให้มีความเข้มแข็ง มีธรรมาภิบาล และสามารถป้องกันปัญหาการทุจริตและการบุกรุกที่ดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคมไทยในระยะยาว การวิจัยนี้จึงไม่เพียงแต่จะช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่ยังเป็นการวางรากฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาระบบการจัดการทรัพย์สินของวัดให้มีความยั่งยืนในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการและวิธีการในการจัดการทรัพย์สินของวัดในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาแนวทางและพัฒนาต้นแบบ (Prototype) สำนักจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย
3. เพื่อพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดตั้งสำนักจัดการทรัพย์สินพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ที่ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามใบรับรองเลขที่ ว.40/2567 ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2567 โดยคณะกรรมการได้พิจารณาแล้วว่า การวิจัยนี้สอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากลและกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยแบ่งการดำเนินงานเป็น 7 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

ขั้นตอน R1.1 เป็นการศึกษาหลักการและวิธีการจัดการทรัพย์สินของวัด ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธีระหว่างการวิจัยเอกสารและการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง 50 รายการ

ขั้นตอน R1.2 เป็นการสำรวจความคิดเห็น ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ

ขั้นตอน R2.1 เป็นการศึกษาแนวทางการจัดตั้งสำนัก ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธี วิเคราะห์เอกสาร 30 รายการ

ขั้นตอน R2.2 เป็นการสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบแนวทาง ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

ขั้นตอน D1 เป็นการพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติการ

ขั้นตอน D2.1 เป็นการพัฒนาต้นแบบระบบ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงพัฒนาแบบ Agile

ขั้นตอน D2.2 เป็นการจัดทำคู่มือและแนวทางการฝึกอบรม ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงพัฒนา

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ขั้นตอน R1.1 คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 15 รูปหรือคน

2.2 ขั้นตอน R1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ พระสงฆ์และประชาชน 500 คน

2.3 ขั้นตอน R2.1 คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 10 ท่าน

2.4 ขั้นตอน R2.2 คือ ผู้เชี่ยวชาญ 10 ท่าน

2.5 ขั้นตอน D1 คือ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 25-30 ท่าน

2.6 ขั้นตอน D2.1 คือ ทีมวิจัย ผู้เชี่ยวชาญ และวัดนาร่อง 2 แห่ง

2.7 ขั้นตอน D2.2 คือ ทีมวิจัย และตัวแทนผู้ใช้งาน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 3.1 ขั้นตอน R1.1 คือ แบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสาร และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง
- 3.2 ขั้นตอน R1.2 คือ แบบสอบถามออนไลน์
- 3.3 ขั้นตอน R2.1 คือ แบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสาร และแบบสัมภาษณ์
- 3.4 ขั้นตอน R2.2 คือ แนวทางการสนทนากลุ่ม และแบบประเมิน
- 3.5 ขั้นตอน D1 คือ แนวทางการประชุมเชิงปฏิบัติการ
- 3.6 ขั้นตอน D2.1 คือ ต้นแบบระบบและแบบประเมิน
- 3.7 ขั้นตอน D2.2 คือ คู่มือและหลักสูตรฝึกอบรม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 4.1 ขั้นตอน R1.1 เก็บรวบรวมข้อมูลทำโดยการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก
- 4.2 ขั้นตอน R1.2 เก็บข้อมูลผ่าน Google Forms
- 4.3 ขั้นตอน R2.1 เก็บข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์
- 4.4 ขั้นตอน R2.2 เก็บข้อมูลผ่านการจัดสนทนากลุ่ม
- 4.5 ขั้นตอน D1 เก็บข้อมูลผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบเข้มข้น
- 4.6 ขั้นตอน D2.1 เก็บข้อมูลผ่านการพัฒนาและทดสอบแบบ Iterative
- 4.7 ขั้นตอน D2.2 เก็บข้อมูลควบคู่กับการพัฒนาต้นแบบ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

- 5.1 ขั้นตอน R1.1 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์ SWOT นำเสนอผลในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ ผลผลิตที่ได้คือองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินของวัดและผลการวิเคราะห์ SWOT
- 5.2 ขั้นตอน R1.2 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการทดสอบสมมติฐาน นำเสนอผลในรูปแบบตารางและแผนภูมิ ผลผลิตคือข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการจัดการทรัพย์สินของวัด
- 5.3 ขั้นตอน R2.1 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์เชิงออกแบบ นำเสนอในรูปแบบรายงานและแผนภาพ ผลผลิตคือร่างแนวทางการจัดตั้งสำนัก
- 5.4 ขั้นตอน R2.2 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอในรูปแบบรายงานผลการสนทนากลุ่ม ผลผลิตคือแนวทางการจัดตั้งสำนักฯ ฉบับสมบูรณ์
- 5.5 ขั้นตอน D1 วิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย นำเสนอในรูปแบบรายงานข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ผลผลิตคือข้อเสนอแนะเชิงนโยบายฉบับสมบูรณ์
- 5.6 ขั้นตอน D2.1 วิเคราะห์ประสิทธิภาพและผลตอบรับจากผู้ใช้ นำเสนอในรูปแบบรายงานการพัฒนาและทดสอบ ผลผลิตคือต้นแบบระบบที่ผ่านการทดสอบ

5.7 ขั้นตอน D2.2 วิเคราะห์ประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้ใช้ นำเสนอในรูปแบบคู่มือและแผนการฝึกอบรม ผลผลิตคือคู่มือการใช้งานและแนวทางการฝึกอบรมฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

1. หลักการและวิธีการในการจัดการทรัพย์สินของวัดในประเทศไทย

1.1 ผลการศึกษาหลักการในการจัดการทรัพย์สินของวัดในประเทศไทย ประกอบด้วย 3 หลักการสำคัญ คือ

หลักการแรก คือ หลักพระธรรมวินัย ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรมสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ หลักโภควิภาค ที่เน้นการแบ่งปันและใช้ทรัพย์สินอย่างมีเหตุผล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2555) หลักสัปปุริสธรรม 7 ประการที่เน้นการเป็นผู้รู้จักเหตุผล กาลเวลา และบุคคล (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) และหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ที่เน้นการใช้ทรัพย์สินให้เกิดประโยชน์ในปัจจุบัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2550) ดังพระสังฆาธิการรูปหนึ่ง (2567) กล่าวว่า

“เจ้าอาวาสต้องใช้ปัญญาในการวินิจฉัยการใช้จ่ายเงินวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ต้องเลือกทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ไม่ผิดพระธรรมวินัย และเป็นที่ยอมรับของสังคม ถ้าวัดใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือยโดยไม่เกิดประโยชน์อะไร ก็จะเสื่อมศรัทธาจากญาติโยม”

หลักการที่สอง คือ หลักกฎหมาย ที่อ้างอิงกฎหมายสำคัญ 3 ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่กำหนดโครงสร้างการบริหารและอำนาจหน้าที่ (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505) กฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ที่กำหนดหลักเกณฑ์การดูแลศาสนสมบัติ (กฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505) และระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดประโยชน์แทนวัด พ.ศ. 2564 ที่วางแนวทางการจัดการทรัพย์สินและผลประโยชน์ สอดคล้องกับผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติท่านหนึ่ง (2567) กล่าวว่า

“วัดต้องจัดการทรัพย์สินอย่างโปร่งใสเป็นธรรม มีคณะกรรมการชุมชนเข้ามาช่วยดูแลตรวจสอบบ้าง จะได้สร้างความมั่นใจให้กับประชาชนว่าเงินทำบุญจะไม่ถูกใช้ในทางที่ผิด ถ้าทำได้แบบนี้ ศรัทธาของญาติโยมที่มีต่อวัดก็จะเพิ่มมากขึ้น”

หลักการที่สาม คือ หลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้ 3 แนวคิด ได้แก่ หลัก POSDCORB ที่ครอบคลุมกระบวนการบริหารอย่างเป็นระบบ (Gulick & Urwick, 1973) การวางแผนกลยุทธ์ที่กำหนดทิศทางและเป้าหมายระยะยาว (Mintzberg, 1994) และการจัดการความเสี่ยงที่ช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้น (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO), 2004) สอดคล้องกับนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาท่านหนึ่ง (2567) ที่กล่าวว่า

“วัดควรมีการจัดทำบัญชีอย่างละเอียด โดยแยกเป็นหมวดหมู่ชัดเจน มีคณะกรรมการเข้ามาช่วยตรวจสอบเป็นประจำ มีการสอบทานโดยหน่วยงานภายนอก และเปิดเผยข้อมูลทางการเงินให้ประชาชนได้ทราบเป็นระยะ จะช่วยป้องกันปัญหาการทุจริตได้ระดับหนึ่ง”

1.2 วิธีการในการจัดการทรัพย์สินของวัด แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ

ด้านแรก คือ การจัดการการเงินและบัญชี ที่เน้นการบันทึกรายการรับจ่าย การจัดทำงบการเงิน การแต่งตั้งคณะกรรมการ การใช้ระบบคอมพิวเตอร์ และการเปิดเผยข้อมูล (พระมหาสุทนต์ อากาศโร และคณะ, 2556)

ด้านที่สอง คือ การจัดการที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ที่ต้องมีการจัดทำทะเบียนวางแผนการใช้ประโยชน์ ดูแลรักษา จัดทำระเบียบการเช่า และจัดทำแผนที่อย่างชัดเจน (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2557)

ด้านที่สาม คือ การจัดการศาสนสมบัติ ที่ต้องจัดทำทะเบียน ประเมินมูลค่า วางแผนการอนุรักษ์ จัดแสดงและเผยแพร่ และมีระเบียบการยืมที่รัดกุม (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2560)

ด้านที่สี่ คือ การจัดการรายได้และผลประโยชน์ ที่ต้องวางแผนการหารายได้ พิจารณาการลงทุน จัดสรรผลประโยชน์เพื่อสาธารณะ ควบคุมค่าใช้จ่าย และรายงานผลอย่างโปร่งใส

จากผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า การจัดการทรัพย์สินของวัดต้องบูรณาการทั้งหลักพระธรรมวินัย กฎหมาย และการบริหารจัดการสมัยใหม่เข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและความโปร่งใส โดยยังคงรักษาไว้ซึ่งหลักการทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระธรรมวินัย ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยเชิงปริมาณที่แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยกับการใช้หลักการทั้งสามด้านในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.87$, $S.D.=0.76$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านพุทธธรรมและด้านหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านหลักกฎหมาย อยู่ในระดับปานกลาง อย่างไรก็ตาม การนำหลักการเหล่านี้ไปปฏิบัติยังเป็นความท้าทาย จึงต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการพัฒนาระบบการจัดการทรัพย์สินของวัดให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

2. แนวทางและพัฒนาด้านแบบ (Prototype) สำนักจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

2.1 ผลการศึกษาแนวทางในการจัดตั้งสำนักจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย (R2) การศึกษาผ่านการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 10 ท่าน พบว่าควรมีการจัดตั้งเป็นหน่วยงานอิสระภายใต้การกำกับของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยมีคณะกรรมการอำนวยการที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาสในสัดส่วน 60:40 มีการแบ่งส่วนงานภายในเป็นฝ่ายต่าง ๆ อย่างน้อย 4-5

หน่วยตามภารกิจหลัก และผลการสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญ 10 ท่าน แสดงความเห็นด้วยกับโครงสร้างและรูปแบบที่นำเสนอ โดยเฉพาะการเป็นหน่วยงานอิสระที่มีความคล่องตัว การมีคณะกรรมการที่มาจากหลายภาคส่วน และการแบ่งส่วนงานที่ครอบคลุมภารกิจสำคัญ ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.27 และ 4.08 ตามลำดับ)

2.2 ผลการพัฒนาต้นแบบ (Prototype) สำนักจัดการทรัพย์สิน พระพุทธศาสนา (D2.1) การพัฒนาระบบการจัดการทรัพย์สินพระพุทธศาสนา นี้ ได้คำนึงถึงความสอดคล้องและการเชื่อมโยงกับระบบ Sangha Data Management System (SDMS) ที่มีอยู่เดิม ซึ่งพัฒนาโดยคณะผู้วิจัย โดยมีการออกแบบให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดความซ้ำซ้อนของข้อมูล และเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพย์สินของวัดโดยรวม

ภาพที่ 1 ระบบ Sangha Data Management System (SDMS)

ระบบใหม่ที่พัฒนาขึ้นมีการเชื่อมโยงและต่อยอดจาก SDMS ในประเด็นสำคัญดังนี้

1. การใช้ฐานข้อมูลร่วมกัน ระบบใหม่ได้ออกแบบให้สามารถเชื่อมต่อและดึงข้อมูลพื้นฐานของวัดจากฐานข้อมูล Sangha Data Management System (SDMS) เช่น รหัสวัด ชื่อวัด ที่ตั้ง เจ้าอาวาส เป็นต้น เพื่อลดความซ้ำซ้อนในการบันทึกข้อมูลและเพิ่มความถูกต้องของข้อมูล

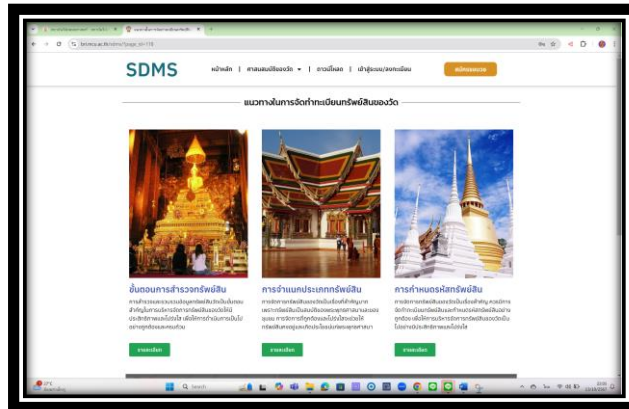
2. การพัฒนาโมดูลเพิ่มเติม ระบบใหม่ได้พัฒนาโมดูลเฉพาะทางด้านการจัดการทรัพย์สินเพิ่มเติมจาก SDMS ซึ่งเน้นการจัดเก็บข้อมูลทั่วไปของวัดและพระสงฆ์ โดยโมดูลใหม่ที่พัฒนาขึ้นมีความละเอียดและตอบสนองความต้องการในการบริหารจัดการทรัพย์สินมากขึ้น ประกอบด้วย

ภาพที่ 2 โมดูลองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดศาสนสมบัติของวัด

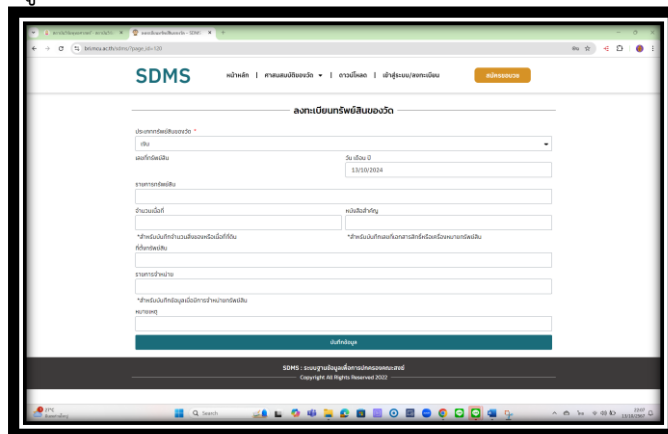

2.1 โมดูลองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดศาสนสมบัติของวัด โมดูลนี้รวบรวมและนำเสนอองค์ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการจัดการศาสนสมบัติของวัด ครอบคลุมประเด็นสำคัญ เช่น หลักการทางพระธรรมวินัย กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง แนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการทรัพย์สิน และกรณีศึกษาตัวอย่างจากวัดต่าง ๆ โดยมีการนำเสนอในรูปแบบที่เข้าใจง่าย เช่น บทความ วิดีโอ และแผนภาพอินโฟกราฟิก เพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถศึกษาและทำความเข้าใจได้ด้วยตนเอง

ภาพที่ 3 โมดูลวิธีจัดทำทะเบียนทรัพย์สินของวัด

2.2 โมดูลวิธีจัดทำทะเบียนทรัพย์สินของวัด โมดูลนี้ให้คำแนะนำและแนวทางในการจัดทำทะเบียนทรัพย์สินของวัดอย่างเป็นระบบ โดยอ้างอิงตามแนวทางของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประกอบด้วยขั้นตอนการสำรวจและรวบรวมข้อมูลทรัพย์สิน การจำแนกประเภททรัพย์สิน การกำหนดรหัสทรัพย์สิน และการบันทึกข้อมูลลงในระบบ นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างแบบฟอร์มและวิดีโอสาธิตการใช้งานระบบประกอบ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง

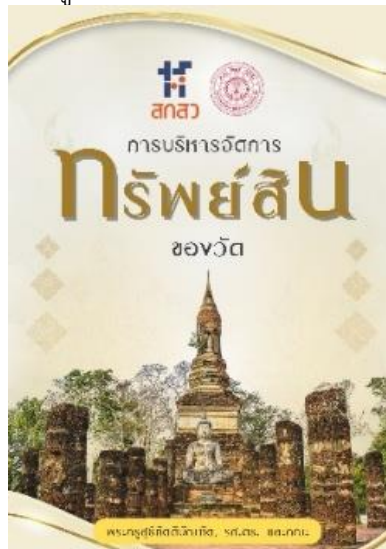
ภาพที่ 4 โมดูลการลงทะเบียนทรัพย์สินของวัด

2.3 โมดูลการลงทะเบียนทรัพย์สินของวัด โมดูลนี้พัฒนาขึ้นตามแบบ ศบว.9 ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยแบ่งการลงทะเบียนทรัพย์สินออกเป็น 5 ประเภทหลัก ได้แก่ 1. เงิน 2. ที่ดิน 3. เสนาสนะถาวรหรืออาคารอื่น 4. ของมีค่าอื่น เช่น ธรรมาสันนิษฐาน บุษบก พระพุทธรูป และ 5. ของเบ็ดเตล็ดอื่น (ลหุภัณฑ์) โดยมีการออกแบบหน้าจอการบันทึกข้อมูลให้สอดคล้องกับแบบฟอร์ม ศบว.9 ประกอบด้วย 8 ช่องบันทึก ดังนี้

- ช่องที่ 1 เลขที่ทรัพย์สิน (ระบบจะกำหนดให้อัตโนมัติตามลำดับการบันทึก)
- ช่องที่ 2 วัน เดือน ปี (ระบบจะบันทึกวันที่ลงทะเบียนโดยอัตโนมัติ)
- ช่องที่ 3 รายการทรัพย์สิน (ผู้ใช้สามารถเลือกจากรายการที่กำหนดไว้หรือพิมพ์เพิ่มเติมได้)
- ช่องที่ 4 จำนวนเนื้อที่ (สำหรับบันทึกจำนวนสิ่งของหรือเนื้อที่ที่ดิน)
- ช่องที่ 5 หนังสือสำคัญ (สำหรับบันทึกเลขที่เอกสารสิทธิ์หรือเครื่องหมายทรัพย์สิน)
- ช่องที่ 6 ที่ตั้งทรัพย์สิน (ผู้ใช้สามารถป้อนข้อมูลหรือเลือกจากแผนที่ที่เชื่อมโยงกับระบบ GIS)
- ช่องที่ 7 รายการจำหน่าย (สำหรับบันทึกข้อมูลเมื่อมีการจำหน่ายทรัพย์สิน)
- ช่องที่ 8 หมายเหตุ (สำหรับบันทึกข้อมูลเพิ่มเติมตามความจำเป็น)

นอกจากนี้ ระบบยังมีฟังก์ชันการแนบไฟล์เอกสารหรือรูปภาพประกอบ การค้นหาและกรองข้อมูล และการออกรายงานทะเบียนทรัพย์สินในรูปแบบต่างๆ เพื่อความสะดวกในการใช้งานและการตรวจสอบผลการประเมินประสิทธิภาพและความเหมาะสมของระบบโดยผู้เชี่ยวชาญและผู้ใช้งาน 11 ท่าน อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.59)

2.4 ผลการจัดทำคู่มือการใช้งานระบบและพัฒนาแนวทางการฝึกอบรม (D2.2)

ภาพที่ 5 คู่มือการบริหารจัดการทรัพย์สิน

คู่มือและสื่อการเรียนรู้ได้รับการประเมินคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.56) การทดสอบความรู้และทักษะของผู้ใช้งาน 6 รูปหรือคน พบว่า หลังการ

ฝึกอบรมมีคะแนนสูงกว่าก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.52)

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยมีดังนี้

3.1 ข้อเสนอต่อคณะสงฆ์ ได้แก่

3.1.1 จัดตั้งสำนักจัดการทรัพย์สินพระพุทธศาสนา ระดับจังหวัด เพื่อเป็นกลไกหลักในการบริหารจัดการทรัพย์สินวัดอย่างเป็นระบบ

3.1.2 พัฒนาระบบตรวจสอบและถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพ โดยแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ และรายงานผลต่อมหาเถรสมาคมและสาธารณชน

3.1.3 ส่งเสริมความโปร่งใสและธรรมาภิบาล โดยนำหลักพุทธธรรมและธรรมาภิบาลมาใช้ และพัฒนาระบบฐานข้อมูลทรัพย์สินวัดให้ทันสมัย

3.2 ข้อเสนอต่อภาครัฐ ได้แก่

3.2.1 ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบให้ชัดเจน สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยเฉพาะ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ.2505

3.2.2 สนับสนุนด้านวิชาการและเทคโนโลยี เช่น พัฒนาระบบฐานข้อมูลอบรมบุคลากร และให้คำปรึกษากฎหมายและการบริหาร

3.2.3 กำกับดูแลและส่งเสริมการจัดการทรัพย์สินวัด โดยพัฒนาระบบติดตามประเมินผล จัดทำคู่มือ และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

3.3 ข้อเสนอต่อภาคประชาสังคม ได้แก่

3.3.1 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา ระดับชุมชน และจัดทำแผนพัฒนาวัดและชุมชนแบบบูรณาการ

3.3.2 สร้างความตระหนักเข้าใจแก่ประชาชน ผ่านกิจกรรมให้ความรู้ เผยแพร่ข้อมูล ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้

3.3.3 สนับสนุนและตรวจสอบการดำเนินงานอย่างสร้างสรรค์ โดยจัดตั้งเครือข่ายภาคประชาสังคม ส่งเสริมการเปิดเผยข้อมูล และสนับสนุนการศึกษาวิจัยและพัฒนานวัตกรรม

อภิปรายผลการวิจัย

1. หลักการและวิธีการในการจัดการทรัพย์สินของวัดในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่าการจัดการทรัพย์สินของวัดควรยึดหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ การบูรณาการหลักพุทธธรรม การปฏิบัติตามกฎหมาย และการประยุกต์ใช้หลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ สอดคล้องกับงานวิจัยของฉันทา จันทรสม (2555) ที่เสนอว่าการบริหารจัดการทางการเงินของวัดควรยึดหลักธรรมาภิบาลหรือการบริหารกิจการที่ดี อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ได้เพิ่มมิติของการบูรณาการ

หลักพุทธธรรมเข้ากับการบริหารจัดการอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นจุดเด่นที่สอดคล้องกับบริบทของวัด ในฐานะสถาบันทางพระพุทธศาสนา

2. แนวทางและการพัฒนาต้นแบบสำนักจัดการทรัพย์สินพระพุทธศาสนา การเสนอให้มีการจัดตั้งสำนักจัดการทรัพย์สินพระพุทธศาสนา ระดับจังหวัด โดยมีโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน สอดคล้องกับข้อเสนอของพระมหาสุพันธ์์ สุนนโท (2567) ที่เสนอรูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดโดยเน้นการมีส่วนร่วมและการควบคุมตรวจสอบ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ได้พัฒนาแนวคิดดังกล่าวไปสู่การจัดตั้งเป็นองค์กรที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งอาจช่วยแก้ปัญหาที่ กนก แสนประเสริฐ และคณะ (2545) พบว่าวัดส่วนมากยังไม่มีโครงสร้างในการบริหารการเงินอย่างเป็นระบบ

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ครอบคลุมตั้งแต่คณะสงฆ์ ภาครัฐ และภาคประชาสังคม สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน สอดคล้องกับพระมหาธฤติ วิโรจโน (2557) ที่เสนอการบูรณาการการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไปและพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ได้ขยายขอบเขตไปสู่การจัดการทรัพย์สินโดยเฉพาะ และเสนอแนวทางที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น เช่น การจัดตั้งสำนักจัดการทรัพย์สินพระพุทธศาสนา ระดับจังหวัด

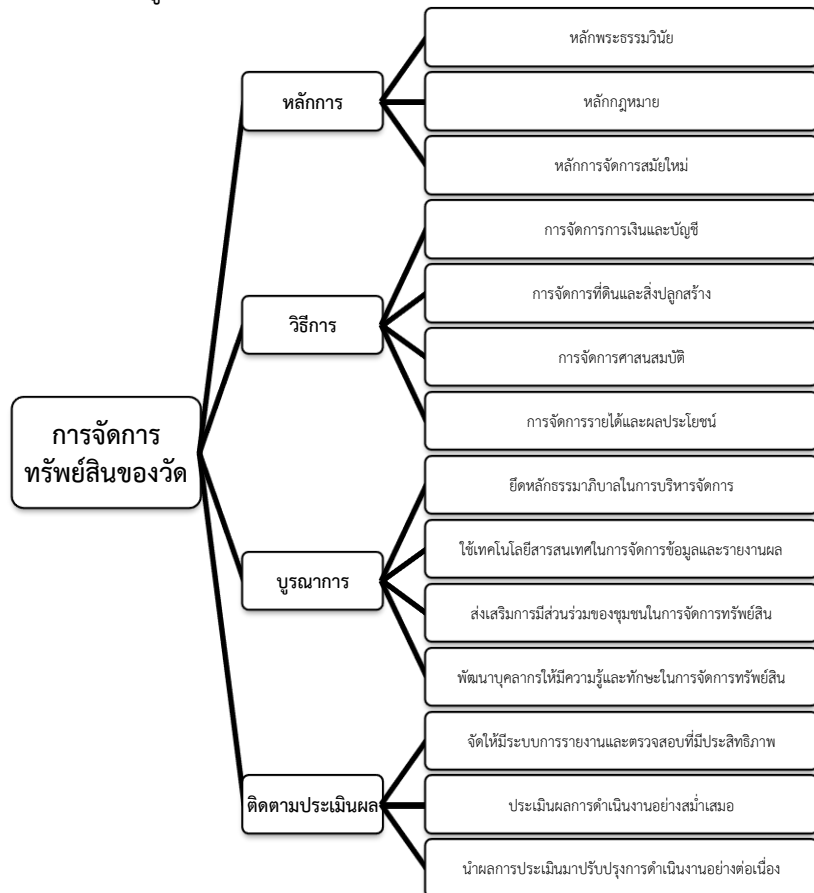
3.1 การพัฒนาระบบและกลไกในการดำเนินงาน การเสนอให้มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลทรัพย์สินของวัดโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสม สอดคล้องกับข้อเสนอของณดา จันทร์สม (2555) ที่เสนอให้มีการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการจัดการข้อมูล ซึ่งอาจช่วยแก้ปัญหาที่พีรณัฐ ยาทิพย์ และกรรณิการ์ จะกอ (2554) พบว่าการจัดทำบัญชีของวัดยังขาดความเป็นมาตรฐานและการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ

3.2 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการพัฒนาบุคลากร การเสนอให้มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกและการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับข้อเสนอของพระอำนาจ หมอกเมฆ (2553) ที่เน้นความสำคัญของการทำงานเป็นทีมและการพัฒนาศักยภาพบุคลากร อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ได้ขยายแนวคิดดังกล่าวไปสู่การสร้างเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้น รวมถึงการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญในยุคดิจิทัล โดยสรุป งานวิจัยนี้ได้นำเสนอแนวทางการจัดการทรัพย์สินของวัดที่บูรณาการทั้งหลักพุทธธรรม กฎหมาย และหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ ซึ่งเป็นการต่อยอดและพัฒนาจากงานวิจัยที่ผ่านมา โดยเสนอแนวทางที่เป็นรูปธรรมและครอบคลุมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการนำแนวทางนี้ไปปฏิบัติจริงยังขึ้นอยู่กับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และความพร้อมในการปรับตัวของคณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

องค์ความรู้จากการวิจัย

1. องค์ความรู้ด้านหลักการและวิธีการจัดการทรัพย์สินของวัด

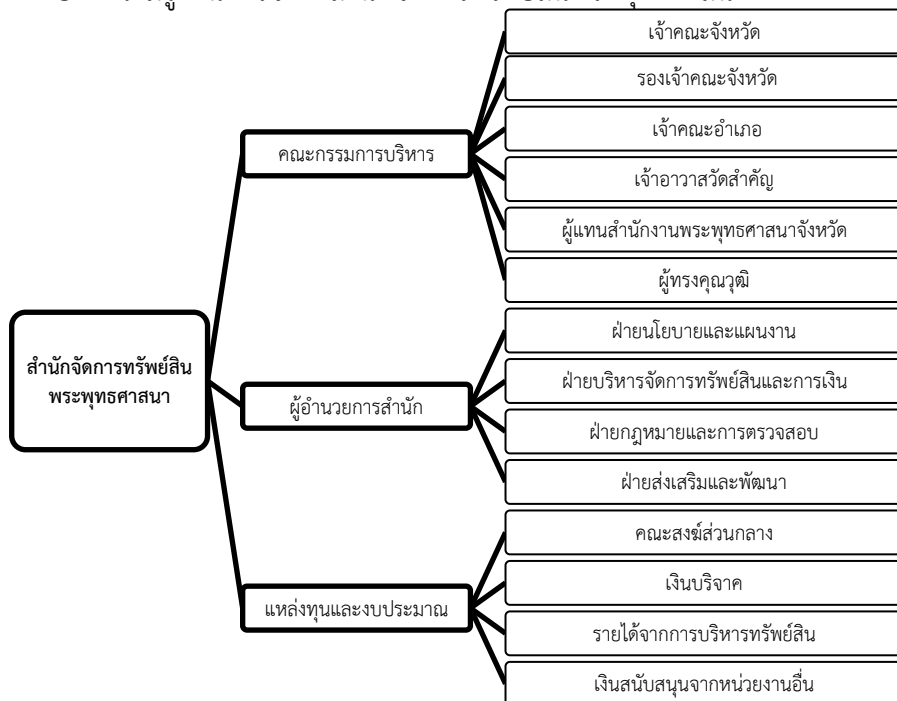

ภาพที่ 6 องค์ความรู้ด้านหลักการและวิธีการจัดการทรัพย์สินของวัด

จากภาพที่ 6 สรุปได้ว่า องค์ความรู้ด้านหลักการและวิธีการจัดการทรัพย์สินของวัด เป็นผลจากการศึกษาวิจัยที่บูรณาการแนวคิดทั้งทางพระพุทธศาสนา กฎหมาย และการบริหารจัดการสมัยใหม่เข้าด้วยกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้การจัดการทรัพย์สินของวัดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนาและสังคม ในด้านหลักการจัดการทรัพย์สินของวัดต้องยึดหลักพุทธธรรมเป็นพื้นฐาน โดยเฉพาะหลักโกศวิภาค ซึ่งเน้นการแบ่งปันและใช้ทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หลักสัพปุริสธรรม ที่เน้นคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร และหลักทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์ ที่มุ่งเน้นการใช้ทรัพย์สินให้เกิดประโยชน์ในปัจจุบัน ควบคู่ไปกับการปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง และระเบียบมหาเถรสมาคม นอกจากนี้ ยังต้องนำหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ เช่น หลัก POSD CORB การวางแผนกลยุทธ์ และการจัดการความเสี่ยง

ในส่วนองวิธีจัดการทรัพย์สินของวัด แบ่งออกเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ การจัดการการเงินและบัญชี การจัดการที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง การจัดการศาสนสมบัติ และการจัดการรายได้และผลประโยชน์ โดยในแต่ละด้านมีแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ เช่น การจัดทำบัญชีที่เป็นระบบ การจัดทำทะเบียนทรัพย์สิน การวางแผนการใช้ประโยชน์ การประเมินมูลค่า และการวางแผนหารรายได้และการลงทุนอย่างรอบคอบ การบูรณาการหลักการและวิธีการเข้าด้วยกันเป็นสิ่งสำคัญ โดยต้องยึดหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการข้อมูลและรายงานผล ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และพัฒนาบุคลากรทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาสให้มีความรู้และทักษะในการจัดการทรัพย์สิน นอกจากนี้ การติดตามและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการนำผลการประเมินมาปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยให้การจัดการทรัพย์สินของวัดมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น องค์ความรู้นี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้เกิดความเข้าใจในหลักการและวิธีการจัดการทรัพย์สินของวัดอย่างเป็นระบบเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาและปรับปรุงการบริหารจัดการทรัพย์สินของวัดให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย

2. องค์ความรู้ด้านการจัดตั้งสำนักจัดการทรัพย์สินพระพุทธศาสนา

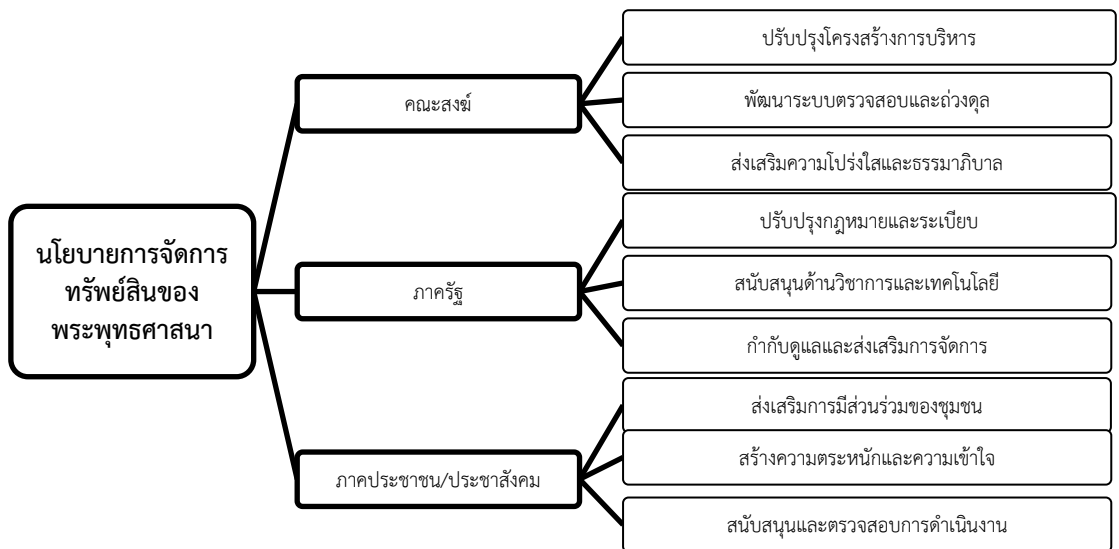
ภาพที่ 7 องค์ความรู้ด้านการจัดตั้งสำนักจัดการทรัพย์สินพระพุทธศาสนา

จากภาพที่ 7 สำนักจัดการทรัพย์สินพระพุทธศาสนาเป็นหน่วยงานระดับจังหวัดที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดูแลและบริหารทรัพย์สินวัดอย่างเป็นระบบ โครงสร้างหลักประกอบด้วยคณะกรรมการ

บริหาร นำโดยเจ้าคณะจังหวัด พร้อมด้วยตัวแทนจากฝ่ายสงฆ์และฆราวาส ผู้อำนวยการสำนัก รับผิดชอบที่กำกับดูแลและบริหารงานภายใน ซึ่งแบ่งเป็น 4 ฝ่าย ได้แก่ 1. ฝ่ายนโยบายและแผนงาน 2. ฝ่ายบริหารทรัพย์สินและการเงิน 3. ฝ่ายกฎหมายและตรวจสอบ 4. ฝ่ายส่งเสริมและพัฒนา งบประมาณมาจากหลากหลายแหล่ง เช่น งบประมาณสงฆ์ เงินบริจาค และรายได้จากทรัพย์สิน โครงสร้างนี้เน้นการมีส่วนร่วมและบูรณาการจากทุกภาคส่วน เพื่อให้การจัดการโปร่งใส มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนาและสังคม

3. องค์ความรู้ด้านนโยบายการจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา

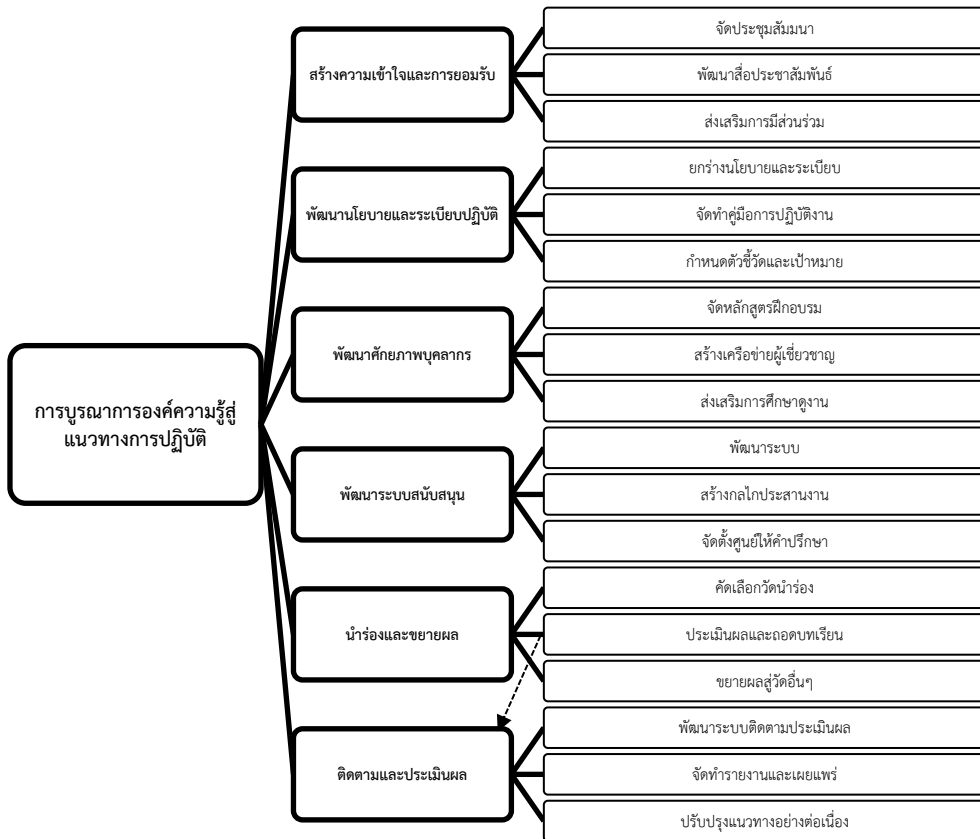

ภาพที่ 8 องค์ความรู้ด้านนโยบายการจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา

จากภาพที่ 8 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์และการบูรณาการของนโยบายการจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนาที่ครอบคลุมทั้งคณะสงฆ์ ภาครัฐ และภาคประชาชน/ประชาสังคม โดยแต่ละภาคส่วนมีบทบาทและความรับผิดชอบที่สำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายให้เกิดผลในทางปฏิบัติ สำหรับคณะสงฆ์ การปรับปรุงโครงสร้างการบริหาร การพัฒนาระบบตรวจสอบและถ่วงดุล และการส่งเสริมความโปร่งใสและธรรมาภิบาล เป็นประเด็นสำคัญที่จะช่วยยกระดับการจัดการทรัพย์สินของวัดให้มีประสิทธิภาพและความน่าเชื่อถือมากขึ้น ในส่วนของภาครัฐ การปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง การสนับสนุนด้านวิชาการและเทคโนโลยี และการกำกับดูแลอย่างเหมาะสม จะเป็นกลไกสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการทรัพย์สินของวัดอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับภาคประชาชนและประชาสังคม การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างความตระหนักและความเข้าใจ และการสนับสนุนและตรวจสอบการดำเนินงานอย่างสร้างสรรค์ จะช่วยสร้างความโปร่งใสและการยอมรับจากสังคม องค์ความรู้ด้านนโยบายการจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา นี้ นำเสนอแนวทางที่ครอบคลุมและบูรณา

การ โดยคำนึงถึงบทบาทและความรับผิดชอบของทุกภาคส่วนในสังคม การนำนโยบายเหล่านี้ไปปฏิบัติจะต้องอาศัยความร่วมมือและการประสานงานอย่างใกล้ชิดระหว่างคณะสงฆ์ ภาครัฐ และภาคประชาสังคม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรมในการจัดการทรัพย์สินของวัด อันจะนำไปสู่ความมั่นคงและความยั่งยืนของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย การนำองค์ความรู้นี้ไปประยุกต์ใช้จะต้องคำนึงถึงบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ และอาจต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์และความพร้อมของแต่ละภาคส่วน นอกจากนี้ การติดตามและประเมินผลการดำเนินนโยบายอย่างต่อเนื่องจะเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาและปรับปรุงการจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้นในระยะยาว

4. การบูรณาการองค์ความรู้สู่แนวทางการปฏิบัติ

ภาพที่ 9 การบูรณาการองค์ความรู้สู่แนวทางการปฏิบัติ

จากภาพที่ 9 แสดงให้เห็นถึงกระบวนการบูรณาการองค์ความรู้สู่แนวทางการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการสร้างความเข้าใจและการยอมรับ ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและมีการปรับปรุงอยู่เสมอ การบูรณาการองค์ความรู้

สู่แนวทางการปฏิบัติที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ตั้งแต่คณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาสังคม โดยมีการพัฒนาทั้งในด้านนโยบาย บุคลากร และระบบสนับสนุน ควบคู่ไปกับการทดลองนำร่องและการขยายผล สิ่งสำคัญในการบูรณาการองค์ความรู้สู่การปฏิบัติคือ การสร้างความยืดหยุ่นในการปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทที่แตกต่างกันของแต่ละวัดและชุมชน รวมถึงการเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และปรับปรุงแนวทางอย่างต่อเนื่อง การนำแนวทางนี้ไปปฏิบัติจริงจะช่วยให้การจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนาและสังคมโดยรวม อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการบูรณาการนี้ขึ้นอยู่กับความร่วมมือและความมุ่งมั่นของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. มหาเถรสมาคมควรพิจารณาจัดตั้งสำนักจัดการทรัพย์สินพระพุทธศาสนาในระดับจังหวัด เพื่อเป็นกลไกหลักในการบริหารจัดการทรัพย์สินของวัดอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ
2. กระทรวงวัฒนธรรมควรผลักดันการปรับปรุงแก้ไข พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกับบริบทปัจจุบันในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพย์สินของวัด
3. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลทรัพย์สินของวัดที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. วัดควรจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพย์สินของวัด โดยมีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายที่ชัดเจน
2. สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดควรจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานด้านการจัดการทรัพย์สินของวัด ที่มีความชัดเจนและเข้าใจง่าย สำหรับเจ้าอาวาสและผู้ที่เกี่ยวข้อง
3. วัดควรพัฒนาระบบบัญชีและการรายงานทางการเงินที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ โดยอาจพิจารณาใช้ซอฟต์แวร์บัญชีที่เหมาะสมกับบริบทของวัด

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อทดลองนำรูปแบบการจัดการทรัพย์สินของวัดที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในพื้นที่นำร่อง และศึกษาผลที่เกิดขึ้น
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการทรัพย์สินขององค์กรศาสนาอื่น ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการทรัพย์สินของวัดในประเทศไทย

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมดิจิทัลในการจัดการทรัพย์สินของวัด เช่น การใช้ Blockchain ในการบริหารจัดการทรัพย์สิน

เอกสารอ้างอิง

- กฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505. (2511, 10 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 85 ตอนที่ 92 หน้า 735-744.
- กนก แสนประเสริฐ และคณะ. (2545). *การจัดการดูแลและจัดการศาสนสมบัติของวัด* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2557). *คู่มือการดูแลและจัดการศาสนสมบัติ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กรมศิลปากร. (2539). *กฎหมายตราสามดวง*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- จันจิรา อ่อนฉ่ำ. (2565). *นายทุนฮุบที่วัด 12 แปลง ชาวบ้านเขาค้อรุกที่ปลุกผี*. สืบค้น 2 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <https://shorturl.asia/4KG7H>
- ณดา จันทร์สม และคณะ. (2556). รูปแบบการจัดการปัญหาการบุกรุกที่ดินของวัด. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 5(2), 334-335.
- ณดา จันทร์สม. (2555). *การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาท่านหนึ่ง. (2567, 25 มกราคม). [บทสัมภาษณ์].
- ผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติท่านหนึ่ง. (2567, 22 มกราคม). [บทสัมภาษณ์].
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2550). *ธรรมนุญชีวิต*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- _____. (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาธฤติ วิโรจโน. (2557). รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์. *วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์*, 3(1), 65-88.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร และคณะ. (2556). *การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พระมหาสุนันท์ สุนนโท. (2557). *การพัฒนาารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา* (ดุชนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุระ ญาณธโร และคณะ. (2560). การทุจริตการเงินของวัดในจังหวัดนครปฐม. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 22(2), 124-125.

- พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505. (2505, 31 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 79 ตอนที่ 115 (ฉบับพิเศษ) หน้า 29-45.
- พระสังฆาธิการรูปหนึ่ง. (2567, 10 มกราคม). [บทสัมภาษณ์].
- พระอำนวยการ หมอกเมฆ. (2553). กลยุทธ์การบริหารวัดในพระพุทธศาสนาสำหรับเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในเขตเหนือ ภาค 4. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 19(1), 79-90.
- พีรณัฐ ยาทิพย์ และกรรณิการ์ จะกอ. (2554). การจัดทำบัญชีของพระอารามหลวงในเขตพื้นที่ปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร (รายงานการวิจัย). นนทบุรี: วิทยาลัยราชพฤกษ์.
- สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. (2514). ตำนานพระพุทธเจดีย์สยาม. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2560). แนวทางการจัดการศาสนสมบัติ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission. (2004). *Enterprise risk management: Integrated framework: Executive summary*. US: COSO.
- Gulick, L. & Urwick, L. (1973). *Papers on the science of administration*. Ireland: Institute of Public Administration.
- Mintzberg, H. (1994). *The rise and fall of strategic planning*. New York: Free Press.

